

Geleneksel tıbbı akademik yaklaşım: GETTAM

Yrd. Doç. Dr. Mahmut Tokaç

1963 yılında Ordu, Ünye'de doğdu. 1979'da Ünye Lisesi'nden, 1985'te İÜ Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nden mezun oldu. 2000 yılında İÜ Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Deontoloji ve Tıp Tarihi Bölümü'nde doktorasını tamamladı. 2002 – 2003 tarihleri arasında İstanbul 112 Ambulans Komuta Merkezi Başhekimliği, 2003 – 2009'da Sağlık Bakanlığı İlaç ve Eczacılık Genel Müdürlüğü'nde Genel Müdür Yardımcılığı ve Genel Müdürlüğü ile 2009-2013 arasında İstanbul Başakşehir Devlet Hastanesi Başhekimliği görevlerinde bulundu. Dr. Tokaç halen İstanbul Medipol Üniversitesi Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı Başkanı olarak görev yapmaktadır.

I
stanbul Medipol Üniversitesi bünyesinde Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Araştırma ve Uygulama Merkezi (GETTAM) kuruldu. Nedir bu “geleneksel ve tamamlayıcı tıp” ve neden böyle bir merkezin kurulmasına ihtiyaç hissedildi? Dünyada ve ülkemizde durum nedir? Şimdi bu soruların cevaplarına şöyle bir göz atalım.

Dünya Sağlık Örgütüne (DSÖ) göre

“geleneksel tıp”, fiziksel ve ruhsal hastalıklardan korunma, bunlara tanı koyma, iyileştirme veya tedavi etmenin yanında sağlığın iyi sürdürülmesinde de kullanılan, farklı kültürlerle özgü teori, inanç ve tecrübelerle dayalı -izahı yapılabilen veya yapılamayan- bilgi, beceri ve uygulamaların bütünüdür. Bu yöntemler, bir ülkenin kendi geleneklerinin parçası olmayan ve hâkim sağlık sistemine entegre olmamış sağlık uygulamaları yelpazesini

kapsadığı zaman “tamamlayıcı tıp” veya “alternatif tıp” olarak adlandırılır. Bazı ülkeler için “tamamlayıcı tıp”, Batı tıbbının dışında ama onunla birlikte kullanılan uygulamaları ifade ederken; “alternatif tıp”, Batı tıbbı yerine ikame edilen yöntemler anlamına gelebilmektedir. Bir de “restoratif tıp” terimi vardır ki AARM'ın (Association for the Advancement of Restorative Medicine) tanımlamasına göre “fizyolojik mekanizmalara en az

GETTAM'da geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının bilimsel yöntemlerle araştırmalarının yapılması, tıp doktorlarına lisans süresinde kanıta dayalı bilgiler eşliğinde öğretilmesi ve mezuniyet sonrası dönemde uygulamalı bir şekilde eğitilerek yetkilendirilmesi amaçlanmıştır. Bu suretle geleneksel ve tamamlayıcı yöntemlerin eğitilmiş ve yetkilendirilmiş insanlarca uygulanması temin edilmiş olacaktır. Batı tıbbi ile geleneksel ve tamamlayıcı tıp, birlikte uyum içinde halkımızın sağlığına katkıda bulunabilecektir.

müdahale ile yapı ve fonksiyon kayıplarını düzeltmeyi esas alan bazı tamamlayıcı ve alternatif tıp yöntemlerini geçerli Batı tıbbi yöntemleri ile birlikte kapsayan bir terim olarak entegratif tıbbin bir alt grubu"nu ifade ediyor. Biz hepsini kapsayan bir ifade olarak "**geleneksel ve tamamlayıcı tıp**" terimini tercih ediyoruz.

Günümüz dünyasında geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları gittikçe artmaktadır. Bu artışın gerekçelerinden biri olan doğal ürünlerin iyi ve güvenli olduğu inancıdır. İnsanların önemli bir kesiminin hayatında yer bulan bu tür tıbbi uygulamaların göz ardı edilmesinin toplum sağlığını korumaktan çok riske etmeye yol açacağı aşikârdır. Özellikle standardizasyondan yoksun, mevzuat alt yapısı olmayan, denetimsiz ve istismara açık bir alanın göz ardı edilmesi daha çok başıboş kalması anlamına gelecektir.

DSÖ'nün bakışı

Geleneksel ve tamamlayıcı tıp konusu yıllardan beri DSÖ Genel Kurullarının gündemine gelmektedir. *Geleneksel Tıp Alanında Araştırma ve Eğitiminin Geliştirilmesi* (1977), *Tıbbi Bitkiler* (1978), *Geleneksel Tıp* (1987), *Geleneksel Tıp*

ve Tıbbi Bitkiler (1988), *Geleneksel Tıp ve Modern Sağlık Hizmetleri* (1989, 1991) başlıkları altında kararlar kabul edilmiştir. Bu sürede akupunktur ve bitkisel tedavileri konu alan birçok rapor yayımlanmıştır. "*Geleneksel Tıp Araştırma ve Değerlendirme Metodolojileri Rehberi* (2000)" ve "*Geleneksel Tıp /Alternatif ve Tamamlayıcı Tıbbin Dünyadaki Yasal Durumu* (2001)" ile "*DSÖ Geleneksel Tıp Stratejisi 2002-2005*" adlı dokümanlar yayımlanmıştır. Küresel sağlık politikalarının geliştirilmesi ve uygulanmasında aktif rol oynayan DSÖ'nün geleneksel tıp konusunda lakayt kalmamaya çalıştığı görülmektedir.

DSÖ Başkanı Dr. Chan, geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının yaygınlaşmasındaki önemli bir etken olan doğal ürünlerin esasları itibarıyla iyi ve güvenli olduğuna olan inancın istismar edilmesi ve ticari olarak kolayca pazarlanabilmesi gerçeğinden hareketle şu yargıya varıyor: "*Köklü, kültürel olarak kabul gören ve yararlı bir geleneksel tıp, şefkatli bir tedavi ve şifa sanatı olarak iyi eğitim almış, tecrübeli ve lisanslı kişiler eliyle uygulanırsa daha zor istismar edilecektir*".

Pekin'de düzenlenen Geleneksel Tıp

Kongresinin ardından geleneksel tıbbin güvenli ve etkili kullanımını teşvik eden "*Pekin Deklarasyonu*" yayımlandı. Deklarasyon, geleneksel tıbbin ulusal sağlık sistemlerine entegre edilmesi yönünde DSÖ üye ülkelerini adım atmaya davet etmiştir. Geleneksel tıp hakkında ulusal politika oluşturulması, geleneksel ve bitkisel ilaçlarla ilgili ulusal mevzuat geliştirilmesi, geleneksel tıbbin temel sağlık hizmetleri kapsamında ele alınması ve geleneksel tıp uygulamaları için ulusal düzenlemelerle bu alanlarda araştırmaların yapılması için, üye ülkeler iş birliği yapmaya çağırılmaktadır. Ayrıca konvansiyonel tıp ile geleneksel tıp mensupları arasında iletişimin güçlendirilmesi; sağlık çalışanlarına, tıp öğrencilerine ve ilgili araştırmacılara yönelik uygun eğitim programlarının yapılması gerektiğine vurgu yapmaktadır. Pekin Deklarasyonundan 6 ay sonra, 2009 yılı DSÖ Genel Kurulunda (62. World Health Assembly) bu deklarasyonu esas alan bir tüzük kabul edildi.

Tarihsel kökenini aldığı toplumda yer edinmiş olan *geleneksel tedaviler*, bir anlamda uzun yılların tecrübesine dayalı *gelenek*in güvencesi altındadır. Tamamlayıcı tıp uygulamaları, uygulama alanı bulunduğu toplumun gelenekleri, alışkan-

Merkezde öncelikle Sağlık Bakanlığınca kabul edilmiş olan akupunktur, hipnoz, fitoterapi, hidroterapi, gıda rejiminin düzenlenmesi yoluyla sağlıklı yaşam gibi geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları tıp fakültesi öğrencilerine öğretilecek, mezuniyet sonrası dönemde ise uygulamalı eğitimler verilerek eğitimlerini başarıyla tamamlayanlar Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içinde sertifikalandırılacaktır. Ayrıca endemik tıbbi bitkiler açısından oldukça zengin olan ülkemizdeki potansiyel harekete geçirilerek bu bitkilerden tıbbi ilaç veya yarı mamul ürünler üretilbildiği takdirde diğer ülkelere ihraç etme imkânları da sağlanacaktır.

lıkları ve bilgi birikimine yabancılığı oranında güvenli alandan uzaklaşmaktadır. DSÖ'nün geleneksel tıp/tamamlayıcı tıp ayırımı yapmaksızın, halk sağlığı adına toplumların birikimleri ve kabullerinden yararlanmaya çalıştığı, bu birikimlerin olumlu yönlerinin açığa çıkarılması için çaba harcadığı görülmektedir. Standartize edilmiş bilimsel metotlar kullanarak bu alanlarda araştırmalar yapılmasını teşvik etmekte, uygulamaların eğitimi ve lisanslı kişiler tarafından yapılmasını sağlamaya çalışmakta ve en önemlisi üye ülkelerin bu tıp anlayışlarını göz ardı etmeksizin, istismar edilmesine fırsat vermeyecek şekilde ulusal mevzuatlarını geliştirmelerine yardımcı olmaya çalışmaktadır.

Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının yaygın olduğu ülkelerde bu amaçlarla mevzuat geliştirilmiştir ve uygulayıcılara lisanslama yapılmaktadır. Amerika Birleşik Devletleri, alternatif ve

tamamlayıcı tıp için National Center for Complementary and Alternative Medicine (NCCAM) adlı bir kurum oluşturmuş ve 2010 yılında Ulusal Sağlık Enstitüsü (NIH) 520 milyon Doları bu alandaki araştırmalara ayırmıştır.

Avusturya ve Almanya'da ise geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının tamama yakını lisanslı doktorlar eliyle yürütülmektedir. Avustralya, Hindistan, Malezya ve Uzakdoğu ülkelerinde geleneksel ve tamamlayıcı tıp metotlarının kullanımının entegrasyonu, desteklenmesi ve düzenlenmesi için yeni politikalar geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Ülkemizdeki durum

Ülkemizde geleneksel ve tamamlayıcı yöntemler ile ilgili tam anlamıyla bir düzenleme henüz gerçekleştirilmiş değildir. Halen ülkemizde sadece akupunkturla ilgili olarak 17.09.2002 tarihli ve 24879

sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Akupunktur Tedavisi Uygulanan Özel Sağlık Kuruluşları ile Bu Tedavinin Uygulanması Hakkında Yönetmelik" mevcuttur.

Ayrıca 21.08.2010 tarihli ve 27679 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Sağlık Bakanlığı Sertifikalı Eğitim Yönetmeliği çerçevesinde ülkemizde fitoterapi tedavisi uygulayacak hekimlerin eğitiminin ve yeterliliğinin sağlanması amacıyla "Hekimlere Yönelik Fitoterapi Sertifika Eğitim Programı Standartları" 04.01.2011 tarihli ve 55 sayılı Bakanlık Onayı ile yürürlüğe girmiştir.

Son olarak 02.11.2012 tarihli Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren Sağlık Bakanlığının teşkilat yapısını ve görevlerini düzenleyen 663 Sayılı Sağlık Bakanlığı ve Bağlı Kuruluşlarının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede "Geleneksel, tamamlayıcı ve alternatif tıp uygulamaları ile ilgili düzenleme yapmak" Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün görevleri içinde yer alırken ve "Geleneksel bitkisel tıbbi ürünler ve homeopatik tıbbi ürünler" Türkiye İlaç ve Tıbbi Cihaz Kurumu'nun görev alanları arasında sayılmıştır.

Söz konusu 663 sayılı KHK'ye istinaden Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün bünyesinde *Geleneksel, Tamamlayıcı ve Alternatif Tıp Uygulamaları Daire Başkanlığı* ihdas edilmiş olup, söz konusu Daire Başkanlığı tarafından *Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Uygulamaları Yönetmelik Taslağı* çalışmaları devam etmektedir.

Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları

NCCAM, sayıları düzineleri bulan geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarını üç başlık altında toplamıştır:

1. Doğal ürünler (tıbbi bitkiler, probiyotikler vb.),
2. Zihin ve beden tıbbi (meditasyon, akupunktur vb.),
3. Fiziksel manipülasyona dayalı uygulamaları (masaj, osteopati vb.).

Bu uygulamaların bazıları şunlardır (alfabetik sıralanmıştır):

- Akupunktur
- Aleksander tekniği
- Antropofizik tıp
- Aromaterapi
- Ayurveda
- Bach ilaçları
- Bio-feedback
- Bitkisel Tıp
- Biyoenerji
- Biyo-kimya
- Do-in (bastır oraya)
- Hidroterapi

- Hipnoz
- Hirudoterapi
- Homeopati
- Kayropratik
- Kupa Tedavisi
- Makrobiyotik
- Masaj
- Müzik tedavisi
- Natüropati
- Negatif iyon tedavisi
- Orgon tedavisi
- Osteopati
- Örüntü tedavisi
- Piramit tedavisi
- Psionik
- Radyestezi
- Radyonik
- Refleksoloji
- Renk tedavisi
- Rolf metodu
- Sesle tedavi
- Shiatsu
- Şifacılık
- Yoga

Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Araştırma ve Uygulama Merkezi

Günümüz dünyasında hızla artan geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının ve kullanılan doğal ürünlerin iyi ve güvenli olduğu inancı kolaylıkla istismar edilebildiğini belirtmiştik. İstismar, bu yöntemlerin iyi eğitim almış ve lisanslı kişiler eliyle uygulanması halinde önlenebilecektir. Ne yazık ki tıp fakültelerimizde ne lisans döneminde ne de mezuniyet sonrasında bu tarzda bir eğitim verilmemektedir. Böylece bu uygulamalar tıp dışı insanların ya da tıp mensubu olmakla birlikte bu konuda yeterli eğitimi almamış insanlar tarafından uygulanmaya çalışılmaktadır.

Öncelikli olarak geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının bilimsel yöntemlerle araştırmalarının yapılması ve tıp doktorlarına lisans süresinde ve mezuniyet sonrası dönemde kanıtla dayalı bilgiler eşliğinde uygulamalı bir şekilde öğretilmesi sağlanmalıdır. Ayrıca bu eğitimler sonucu yetkilendirilmiş kişilerin denetimli olarak bu uygulamaları yapmalarının temin edilmesi, bunların dışında kalanların bu uygulamaları yapmalarının engellenmesi gerekir. Nitekim Sağlık Bakanlığı yıllardır akupunktur uygulayıcılarını sertifikalandırmakta ve denetlemektedir.

Medipol Üniversitesi bünyesinde tesis edilen Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Araştırma ve Uygulama Merkezi işte bu gerekçelerle kurulmuştur. Bu merkezde geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamalarının bilimsel yöntemlerle araştırmalarının yapılması, tıp doktorlarına lisans süresinde kanıtla dayalı bilgiler eşliğinde öğretilmesi ve mezuniyet sonrası dönemde uygulamalı

bir şekilde eğitilerek yetkilendirilmesi amaçlanmıştır. Bu suretle geleneksel ve tamamlayıcı yöntemlerin eğitilmiş ve yetkilendirilmiş insanlarca uygulanması temin edilmiş olacaktır. Batı tıbbi ile geleneksel ve tamamlayıcı tıp, birlikte uyum içinde halkımızın sağlığına katkıda bulunabilecektir.

Merkezde öncelikle Sağlık Bakanlığınca kabul edilmiş olan akupunktur, hipnoz, fitoterapi, hidroterapi, gıda rejiminin düzenlenmesi yoluyla sağlıklı yaşam gibi geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları tıp fakültesi öğrencilerine öğretilecek, mezuniyet sonrası dönemde ise uygulamalı eğitimler verilerek eğitimlerini başarıyla tamamlayanlar Sağlık Bakanlığı ile işbirliği içinde sertifikalandırılacaktır.

Merkez bünyesinde konuyla ilgili bir literatür derleme çalışması yapılarak ülkemizde henüz kabul görmemekle birlikte dünyada kabul gören homeopati, osteopati, kupa tedavisi, hirudoterapi, aromaterapi, biyoenerji vs. gibi geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları araştırılarak bunların uygulanabilirliği tespit edilecek ve Sağlık Bakanlığı tarafından tanınmasını müteakip eğitim ve sertifikasyonlarının yapılması sağlanacaktır.

Geleneksel ve tamamlayıcı tıp uygulamaları ile ilgili yurt içi ve yurt dışı kişi, kurum ve kuruluşlarla işbirliği yapılarak bu konularda uzman kişilerin gerek merkeze gelmeleri vasıtasıyla gerekse elemanlarımızın bu kurum ve kuruluşlara giderek eğitim almaları yoluyla bilgi temini sağlanacaktır.

Ayrıca tıbbi bitkisel ürünler konusunda tümüyle dışa bağımlı olmamız dolayısıyla hem kontrolde zorlanılmakta hem de ülkemize yüklü bir miktarda ithalat yükü getirmektedir. Endemik tıbbi bitkiler açısından oldukça zengin olan ülkemizdeki potansiyel harekete geçirilerek bu bitkilerden tıbbi ilaç veya yarı mamul ürünler üretilebildiği takdirde diğer ülkelere ihraç etme imkânları da sağlanacaktır. Merkezimizde ülkemizdeki endemik bitkilerin üretimi konusunda da araştırma ve geliştirme çalışmaları yapılarak bu bitkilerin endüstriyel üretimlerine katkıda bulunulmaya çalışılacaktır.

Kaynaklar

- Aydın, S.; *DSÖ ve Gelenekten Küresele Tıbbın Alternatif Serüveni*, SD Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, İlkbahar 2012, Sayı: 22, s: 8-11.
- Beijing Declaration http://www.who.int/medicines/areas/traditional/congress/beijing_declaration/en/index.html (Erişim tarihi: 05.01.2012).
- Chan, M.; *WHO Congress on Traditional Medicine, 7-9 November 2008, Beijing, China* <http://www.who.int/dg/speeches/2008/20081107/en/index.html> (Erişim tarihi: 05.01.2012).

Chatfield, K. and Relton, C.; "Are the clinical effects of homeopathy placebo effects? - A full critique of the article by Shang et al" (September 2005) <http://www.homeopathy.org/downloads/ECCH-Critique.pdf> (Erişim tarihi: 05.01.2012).

Deepak, A. and Anshu, S.; *Indigenous Herbal Medicines: Tribal Formulations and Traditional Herbal Practices*. Jaipur: Aavishkar Publishers Distributor. p. 440, 2008.

Faydaoğlu, E. ve Sürücüoğlu, MS.; *Geçmişten Günümüze Tıbbi ve Aromatik Bitkilerin Kullanılması ve Ekonomik Önemi*, Kastamonu Üni., Orman Fakültesi Dergisi, 2011, 11 (1): 52-67.

General Guidelines for Methodologies on Research and Evaluation of Traditional Medicine, World Health Organization, 2000 Geneva.

Gorski, D.; *Science Based Medicine, Credulity about acupuncture infiltrates. the New England Journal of Medicine*, <http://www.sciencebasedmedicine.org/index.php/acupuncture-infiltrates-the-new-england-journal-of-medicine/> (Erişim tarihi: 05.01.2012).

Gürkan, M.; *Hindistan'da Yaşatılan Bir Gelenek: Yunani Tıp, SD Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi*, İlkbahar 2012, Sayı: 22, s: 74-77.

Kopelman, Lorretta M. "The role of science in assessing conventional, complementary, and alternative medicines". In Callahan D. *The Role of Complementary and Alternative Medicine: Accommodating Pluralism*. Washington, DC: Georgetown University Press. pp. 36-53. 2004.

Legal Status of Traditional Medicine and Complementary/Alternative Medicine: A Worldwide Review, World Health Organization, Geneva, 2001.

Marty (1999). "The Complete German Commission E Monographs: Therapeutic Guide to Herbal Medicines". *J Amer Med Assoc* 281 (19): 1852-3. doi:10.1001/jama.281.19.1852.

Nakajima, Ş.; *Batıda Alternatif Tıbbi Kayıt Altına Alma Süreci*, SD Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, İlkbahar 2012, Sayı: 22, s: 46-47.

NIH 'Estimates of Funding for Various Research, Condition, and Disease Categories (RCDC)' <http://report.nih.gov/rcdc/categories/default.aspx>.

Öztürk, G.; *Alternatif Terminoloji*, SD Sağlık Düşüncesi ve Tıp Kültürü Dergisi, İlkbahar 2012, Sayı: 22, s: 6-7.

Öztürk, M. ve ark.; *Isparta İli'nde Halkın Geleneksel Tedavi Tercihi*, T K J Medical Ethics, 2005, 13, 179-186.

Shang A. et al.; *Are the clinical effects of homeopathy placebo effects? Comparative study of placebo-controlled trials of homeopathy and allopathy*. *Lancet* 2005;366 (9487):726-733

Stanway, A.; *Alternatif Tıp El Kitabı*, (Çev.: A. Aker, A. Kut, A. Okçu), İnsan Yayınları, İstanbul, 1990.

The Society of Homeopaths press release "Universal Condemnation for The Lancet's Stance on Homeopathy" 19 September 2005.

Traditional medicine, Fact sheet N°134 December 2008 <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs134/en/index.html> (Erişim tarihi: 05.01.2012).

White House Commission on Complementary and Alternative Medicine Policy. March 2002. Archived from the original on 2011-08-25.

WHO Traditional Medicine Strategy 2002-2005, World Health Organization Geneva.